

PRÁVNÍ HISTORIE A SOUČASNOST

VÝVOJ MINCOVNÍHO PRÁVA NA MORAVĚ

Úvod

V rámci výzkumu měnových vztahů na Moravě, jenž je součástí široce koncipovaného bádání o dějinách Moravy bylo nutné zaměřit pozornost mimo jiné i na některé právní stránky této problematiky, z nichž prvořadý význam má vznik a vývoj mincovního práva. Skromným příspěvkem k této části výzkumu je i tato studie snažící se shrnout dosavadní poznatky o této problematice a zároveň v souvislosti s jejich zasazením do poněkud širšího politického a státoprávního rámce, některé dosud v odborné literatuře tradované názory přehodnotit.

Přijít s konečnými závěry o této problematice je dost nesnadné, protože výzkum dějin Moravy je bohužel zatím na začátku a tak stále není celá řada problémů z feudálních dějin s definitivní platností ještě vyřešena. Přitom se mnohdy jedná o základní otázky jako je postavení moravských údelů, jejich lenní charakter, státoprávní postavení Moravy po roce 1182 atd., přičemž právě z těchto závěrů je třeba při hodnocení mincovního práva vycházet. Z toho důvodu tento příspěvek je třeba pokládat spíše jako pouhou úvodní studii k jejímž jednotlivým částem bude třeba se v budoucnu vrátit, a případně právě pod vlivem závěrů celkového výzkumu dějin feudální Moravy mnohdy i přehodnotit.

§ 1.

Vymezení základních pojmů

Chceme-li podat ucelený výklad o vývoji mincovního práva na Moravě je zcela nezbytné si v úvodu vymežit některé základní pojmy. Především jde o mincovní regál.

Regály neboli iura regalia, jenž jsou neoddělitelně spojeny se starším obdobím feudalismu, tedy středověkem, je možné s určitou dávkou schematičnosti označit jako výhradní práva panovníka pro něž je charakteristický majetkoprávní aspekt. Kromě toho významu je pro ně příznačné i to, že bylo podle našeho pojetí součástí feudálního státního práva, ovšem zároveň se svými důsledky dotýkala i ostatních oblastí právního řádu. Regály pochopitelně prošly svým složitým vývojem. Jako celá řada jiných institutů, i regál jako pojem vznikl později než skutečné uplatňování panovnické pravomoci v oblasti pozdějších regálních práv. Pro vývoj u nás je rozhodující vznik jeho pojmu v středověké římské říši, kde k tomu došlo v období boje o investituru, konkrétně za vlády Jindřicha IV. Právě v této době totiž již můžeme pozorovat rozlišování mezi tzv. spiritualiemi, tedy pojmem, kterým měla být vyznačena duchovní pravomoc církevních hodnostářů, a mezi tzv. temporalii, což byl opět výraz pro hmotné zabezpečení církevní funkce, tedy pro obročí a feudální práva s ním spojená. A právě v této kategorii práv se počíná odlišovat zvláštní skupina majetkových práv, která jsou označována jako regalie. Vývoj potom v této etapě vyvrcholil konkordátem wormským (1122). Dalším mezníkem ve vývoji určení regálních práv bylo konání tzv. ronkálského shromáždění (1159) z něhož vzešlo ustanovení o konkretizaci práv patřících výhradně říšskému panovníkovi.

Sám pojem regál pochopitelně je možné vykládat různě. Nezávisle na ustanovení výše uvedených dokumentů je možné regály rozdělovat na tzv. regály v širším slova smyslu a regály v užším slova smyslu, což často korespondovalo s rozlišováním regálů na vyšší a nižší, nebo větší a menší. K tzv. vyšším regálům byla počítána taková oprávnění jako pravomoc vydávat a autenticky vykládat zákony, ustanovovat úřední hodnostáře, zřizovat státní funkce, vést válku a uzavírat mír, povolovat trhy, jmenovat notáře a řada dalších. Byly tedy jakýmsi projevem státní svrchovanosti, proto například vyšší regály byly u řady středověkých autorů spojovány s takovými pojmy jako například „auctoritas“, „majestas“ apod. Dolní hranice vyšších regálů tvořilo zpravidla právo na minci. Naopak za nižší regály byla prohlášena práva zajišťující hospodářský a fiskální výnos, jejich podstata byla spatřována v tom, že jejich výnos poskytoval panovníkovi úhradu nákladů na plnění jeho vladařských povinností. Přitom je třeba uvést, že v období raného feudalismu nebyl činěn rozdíl mezi královskými a státními příjmy. To je patrné například z konstituce de regalibus Bedřich I. z roku 1183.¹

Vývoj ve středověké římské říši měl pochopitelně svůj odraz i v českém státě. Výhradní práva panovníka byla však vybojována až v souvislosti s překonáváním feudální rozdrobenosti. Na rozdíl od našich západních sousedů se zde ovšem nevyvinula do té podoby jak jsou známa například z katalogu regálních práv stanovených Friedrichem Barbarossou v tzv. rondálských zásadách, jež byly mimo jiné zahrnuty do tzv. Libri feudorum, tedy jako součást sbírky langobarského lenního práva včleněny do justiniánského kodexu. Vývoj u nás také nedal příležitost k rozlišení mezi

¹Podrobněji URFUS, V.: Regály a iura regalia (nástin vývoje jednoho pojmu). In: Sborník prací učitelů právnické fakulty XII. Brno, Univerzita J. E. Purkyně 1984, s. 23n.

tzv. vyššími a nižšími regály.²

S vymezením regálů pochopitelně vždy souvisela otázka, kdo je jejich nositelem. Z předchozího výkladu již vyplynulo, že jejich počáteční vývoj je spojen s bojem o moc mezi císařem Svaté říše římské a římským papežem. Ve středověké římské říši bylo samozřejmě téměř bez výjimky zastáváno stanovisko, že nositelem regálních práv je pouze suverenní panovník, což v kontextu s univerzalistickou teorií jež vycházela z nadřazenosti středověkého římského imperia, byl pochopitelně římský císař. Zároveň však středověká literatura dodávala, že regálie náležejí každému vladaři, který je monarchou „in regno suo“, jinak řečeno v duchu představ o lenní nadřazenosti nikoho vyššího neuznává. Není možné ovšem pominout ani ty názory, které regály přiznávaly i vladaři, jenž byl označován jako „rex subditus“, ten je však nezískává vlastní mocí, ale od toho, kdo mu královskou hodnost udělil³.

V případě hodnocení původu regálních práv českého panovníka, oprostíme-li se od vykonstruované teorie v duchu středověkého politického univerzalizmu o lenní závislosti českého státu na římské říši, a naopak vyjdeme-li z názoru o suverenním postavení českých zemí a jejich státoprávní nezávislosti na Svaté říši římské, pak v souladu s výše uvedenými názory na vznik regálních práv, dojdeme logicky k závěru, že regální práva českého panovníka jako představitele suverenního státu byla původní neodvozená od regálií římského císaře. Tento názor nemůže být nabourán ani skutečností udělení královského titulu představitelem středověkého římského imperia, protože jejich vznik a užívání nebylo vázáno na tento titul. Tedy regálie užívána v českém státě byla původní, neodvozená.

Jak jsme již uvedli, jedním z tzv. vyšších regálů v pojetí středověké státoprávní teorie v římské říši bylo právo na minci, jednoduše řečeno mincovní regál. Tento pochopitelně se objevuje i v českém státě. Jeho přesné vymezení není zcela jednoduché. V podstatě je ho možné chápat jako výsostné mincovní právo. Tedy pojem mincovní regál a výsostné mincovní právo je nutno ztotožňovat. Pokusíme-li se definovat mincovní právo musíme samozřejmě vyjít z obecné definice práva. V souladu s ní potom mincovní právo vymežíme jako soubor právních norem, z počátku pouze v obyčejové podobě, která obsahují všeobecně závazná pravidla pro určení mincovního kovu, druhu mince, způsob ražby, mincovního čísla a práva na příjmy z mince, vyjadřující vůli panovníka ve zvláštní státem uznané anebo sankciované formě, jejich zachování je zabezpečováno státní mocí. Jak však právě v souvislosti s vývojem mincovního práva na Moravě uvidíme, mincovní regál neužíval jen panovník českého státu, který je získával korunovací, ale i řada jiných subjektů. V tomto případě například J. Pošvář hovoří o odvozeném mincovním právu, které je derivátem královského regálu. K oprávněnosti tohoto Pošvářova označení se vrátíme v dalších

²RAUSCHER, R.: Regály. In: Slovník veřejného práva československého. III. díl, Brno 1934, s. 725n.; VANĚČEK, V.: Malé dějiny práva a státu v Československu, Praha 1947, s. 11, 44.

³URFUS, V.: Regály a iura regalia. s. 23n.

částech této studie⁴.

§ 2.

Směnné vztahy ve Velkomoravské říši

Při výkladu o vývoji právní úpravy měny na Moravě, je třeba se nejprve alespoň v krátkém exkursu zastavit ve velkomoravském státě. Postupující feudalizace v 9. století i potřeba obrany proti rostoucímu nepřátelskému tlaku zvenčí vedly k založení rozsáhlého útvary. Rozvoj zemědělské i řemeslné výroby v ústředních oblastech Velké Moravy nutil k zavádění nových forem distribuce výrobků a složitější směny na kratší i delší vzdálenosti. Nedílnou součástí tohoto procesu byly zřejmě nové vlastnické vztahy. Velká Morava, jak známo, byla průchodištěm dálkových obchodních cest, a to jednak z východu na západ, jednak z jihu na sever (cesta jantarová), jež patrně splývaly v úseku moravského úvalu. Z toho lze soudit na čilý mezinárodní obchod. Ostatně tržiště Moravanů lze doložit i nahlédnutím do tzv. raffelstettenského celního tarifu (r. 903–904), který názorně vypovídá o dřívějších obchodních zvyklostech. Z této zajímavé psané památky také zjistíme v čem především spočívala kupní síla velkomoravských velmožů. Hovoří se zde o otrocích, vosku a koních, s nimiž obchodovali kupci z Čech a ze země Rugiů. Do arabských zemí byli skutečně dodáváni otroci, mezi nimiž byli nepochybně i lidé z Moravy i z jiných slovanských zemí. V arabských cestopisech z 9. století se mimo to uvádějí jako slovanské zboží zejména bobří, liščí a veverčí kožešiny. Dálkovým obchodem přicházelo na dvory velkomoravských knížat především zlato, stříbro, kterého se používalo i pro zhotovování šperků domácí provenience, a dále některé klenotnické výrobky⁵.

S obchodem pochopitelně souvisel i případný oběh cizích mincí, jejichž existence na Velké Moravě je doložena v archeologických nálezech. Z nich lze soudit, že v mezinárodním obchodu, zejména se západem zde platil měnový systém byzantský, doplňovaný a promíšený jednotkami franckými. Tedy pro platy v kovových penězích bylo používáno mincí byzantských, v menší míře snad i franckých⁶. Vnitřní obchod byl na bázi věcné směny. Vlastní kovové mince Velké Moravy doloženy nejsou, přesto otázka existence velkomoravské měny a tedy i mincovního práva byla

⁴Srov. POŠVÁŘ, J.: Mincovní regál v českých zemích. Moravské numismatické zprávy, 1960, 7, s. 37n.

⁵Přehled dějin Československa, I/1 (do roku 1526). Praha 1980, s. 76n.; JAHNKUHN, H.: Der Handel zwischen Grossmähren und dem Frankreich. In: Grossmähren – Katalog. Mainz 1966, s. 85n.; TŘEŠTÍK, D.: „Trh Moravanů“ – ústřední trh staré Moravy. Československý časopis historický, 21, 1973, s. 869n.

⁶SEJBAL, J.: Dějiny peněz na Moravě. Brno, Blok 1979, s. 28; POŠVÁŘ, J.: Handel und Währung Grossmährens. In: Das Grossmährische Reich. Praha 1966, s. 278n.; POŠVÁŘ, J.: Die byzantinische Währung und Grossmährische Reich. Byzantinoslavica, 26, 1965, s. 308n.; SEJBAL, J.: K počátkům peněžní směny ve Velkomoravské říši. Časopis Moravského muzea, 45, 1960, s. 73n.; KUČEROVSKÁ, T.: Nálezy severoitalských mincí ve velkomoravském hradišti „Valy“ u Mikulčic. Moravské numismatické zprávy, 13, 1973, s. 10n.

u nás dlouhou dobu předmětem značně polemických diskusí. S názorem na platnost tzv. velkomoravských mincí se setkáváme již u Jana Středovského v jeho spise „Sacra Moraviae historia sive vita SS Cyrilli et Methudii“ (Salzbach 1710). Autor zde reprodukuje pět domnělých velehradských mincí, které byly z nálezů z počátku 18. století, odhalených při zahradnických pracích v zahradě velehradského kláštera. Ražbu těchto mincí položil do Podivína s odvoláním na staré biskupské právo pro podivínskou mincovnu. Teze o existenci velkomoravských mincí převzal o sto let později i olomoucký F. X. Richter ve spise „Cyrill und Method, der Slawan Apostel und Mahrens Schutzheilige“ (Olomouc 1825). Jejich názory s nadhledem vyvrátil roku 1925 Josef Dobrovský⁷, který Richtrem a Středovským uváděné mince označil za ražbu z 13. století.

K názoru o existenci velkomoravských mincí se asi za deset let vrátil brněnský gymnazijní profesor, bratr známého moravského stavovského archiváře a autora moravského Codexu František Boček v časopise „Moravie“, kde roku 1838 otiskl článek „Slawische Goldmunzen wahrscheinlich aus der Zeit des grossmährischen Reich“, který roku 1839 přetiskl v „Mittheilungen der mähr. schles. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur – und Landeskunde“. Článek byl doprovázen vyobrazením sedmi zlatých mincí. Proti jeho názoru se vyslovil v témže časopise X. M. Braumüller kratším článkem „Über die alten kleinen Gotdmunzen, welche in Mahren gefunden weden“, kde popřel, že by se jednalo o mince z cyrilometodějské doby, a uvedl, že jde o ražby mnohem starší. Konečně se svou teorií o existenci velkomoravských mincí přišel i Václav Hanka, opírajíc svůj názor o padělky, což roku 1906 správně vyřešil J. Smolík⁸.

I když ve Velkomoravské říši byly předpoklady, zejména ekonomické pro ražbu mincí, vlastní měnový systém si Velká Morava nevytvořila. Není ani spolehlivě doloženo, že by bylo jako platidlo používáno stříbro nebo zlato, i když zároveň není možné vyvrátit domněnku, že určitým druhem platidla byl neražený kov v podobě valounků zlata a zlaté plíšky⁹. Naopak je dnes již celkem spolehlivě zjištěno, že vnitřní obchod používal jako měny mimo jiné železa a to ve formě železných sekero-vitých hriven, jejichž nálezy pocházejí nejen z Mikulčic, Starého Města a ze Starých Zámků u Líšně, ale i ze Slovenska a Polska. Z toho lze tedy soudit, že se zde začal zavádět již jakýsi všeobecný ekvivalent hodnot pro zboží, a to ve formě, která zákonitě předcházela raženou minci. Tato domněnka, je podepřena nejen některými zcela shodnými analogiemi z jiných slovanských prostředí, ale především historickými paralelami evropskými od řeckého obolu (rožně), přes keltské taleae Ferreae v podobě

⁷POŠVÁŘ, J.: Josef Dobrovský a numismatika. In: Josef Dobrovský 1753 až 1953. Praha 1953, s. 464n.; POŠVÁŘ, J.: Josef Dobrovský. Numismatické listy, 8, 1953, s. 97 – 103; POŠVÁŘ, J.: Jubilejní vzpomínka na Josefa Dobrovského jako numismatika. Numismatické listy, 33, 1975, s. 60–62.

⁸SMOLÍK, J.: Zlaté mince s domnělým opisem PEGNAZE. Praha 1906; k tomu POŠVÁŘ, J.: O tzv. velehradských mincích. Vlastivědný věstník moravský, 8, 1953, s. 59n.; POŠVÁŘ, J.: Omyl nebo pia fraus; Numismatické listy, 11, 1956, s. 183n.

⁹SEJBAL, J.: Dějiny peněz na Moravě, s. 29.

mečových čepelí, až ke skandinávským rýčům, sekyrám a k ruským předmonetálním platidlům, nazývaným lemošnoje železo.¹⁰

Zároveň však není možné vyloučit, že se zde kromě železa jako směnné hodnoty použilo i jiných věcí, vyrobených z organických hmot, jako například plátina. Na existenci jakýchsi šátečků jako všeobecného ekvivalentu hodnoty se usuzuje nejen z dochovalých nálezů, ale především ze svědectví Ibrahima ibn Jakuba, které sice pochází z 10. století z Čech, ale analogicky je ho možné pravděpodobně použít i pro poměry velkomoravské. Uvádí se zde, že se tu zhotovovaly lehké šátečky z tenké tkaniny v podobě sítky, které „neslouží k ničemu“. Jejich cena byla stálá, 10 šátečků za 1 kinšár.¹¹ Používání jiných věcí jako například hovězího dobytka není možné doložit. Naopak v blízkosti sakrální stavby z druhé poloviny 9. století na Pražském hradě se našla blíže neurčená olovená sceatta, jejíž ražbu můžeme nepochybně považovat za bezprostřední předstupeň denárových ražeb.¹²

Z uvedeného výkladu je tedy patrné, že i když ve velkomoravském státě existovala velmi rozšířená směna, a to jak se zahraničními kupci, tak směna vnitřní, při níž se používalo různých věcí, které plnily funkci všeobecného ekvivalentu směnné hodnoty, vlastní měnový systém zde vytvořen nebyl. Proto sledujeme-li vývoj mincovního

¹⁰POŠVÁŘ, J.: Velkomoravské železné hrivny jako platidlo. Numismatické listy, 18; 1963, s. 134n.; POŠVÁŘ, J.: Plátina i železo jako placidla na zemiach ceskych. Kwartálnik Historii Kultury Materialnej, 13, 1965, s. 747n.; PLEINER, R.: Slovenské sekerovité hrivny. Slovenská archeologia, 9, 1961, s. 405n.; PLEINER, R.: Základy slovanského železářského hutnictví v českých zemích. Praha 1958; ZAKI, A.: Skarb zelazny z Zawady Lanckoronskiej i problem chronologii grodzisk malopolskich. Acta Archeologica Carpathica, 3, 1961, s. 219n.; LEUCZYK, G.: Praslowianski gród nad Dunajcem w Zawadzie Lanckoronskiej. Krakow 1950; PIEKARSKI, J. – ZAKI, A.: Zelezna siekierka „halsztaoka“ z grodziska Wietrzno. Acta Archeologica Carpathica, III, 1961; OHLHAVER, H.: Fruhmittelalterliche Eisenbarren aus Staré Město in Mahren. Germania, 23, 1939, s. 122; STAŇA, Č.: Depot želez a žernovců na slovenském hradišti Staré Zámky u Líšně. Sborník Československé společnosti archeologické, I, 1960, s. 76n.; KRASKOVSKÁ, L.: Nálezy železných hriven na území Velké Moravy. In: Sborník I. Numismatického symposia 1964. Brno, Blok 1966, s. 49n.

¹¹POŠVÁŘ, J.: Plátina jako platidlo u Slovanů. Slavia, 31, 1962, s. 456n.; POŠVÁŘ, J.: Plátina i železo jako placidla na zemiach ceskych; POŠVÁŘ, J.: Predmincovní platidla u Slovanů, zvláště v Říši velkomoravské. Pramonetare Zahl-Jungsmittel bei den Slawen, insbesondere im Grossmährischen Reich. I. Miedzynarodowy Kongres Archeologii Slowianskiej, t. VI, Wroclaw-Warszawa-Krakow 1968, s. 224n.; POŠVÁŘ, J.: Počátky měny u Slovanů. Časopis Moravského muzea, řada vědy společenské, 52, 1967, s. 131n.; WESTBERG, F.: Ibrahims ibn Jakubs Reisebericht über die Slawenlande aus dem Jahr 965. Zapiski Imperatorskoj Akademii Nauk, Petrohrad 1898, s. 54.; ŠTĚPKOVÁ, J.: Denár–kinšár Ibrahima b. Jakuba a jeho kupní síla v Praze r. 965 n. l. Numismatické listy, 10, 1955, s. 138n.; KOWALSKI, T.: Relacja Ibrahima ibn Jakuba z podrózy do krajów slowiańskich w przekazie al–Bekriego. Pominiki dziejow Polski, Ser. II, t. I, PAU Krakow 1946; WIDEJAWICZ, J.: Studia nad relacja o Slowianach Ibrahima ibn Jakuba. PAU, Rozprawy wydzialu hist. fil., Krakow 1946; JAKIMOWICZ, T.: Kolka uwag nad relacja o Slowianach Ibrahima ibn Jakuba. Slavia antiqua, I, 1948, s. 439n.; LEWICKI, T.: Swiat slowianskich w oczach pisarzy arabskich. Slavia antiqua, II, 1949/50, s. 321n.; LEWICKI, T.: Zrodla arabskie do dziejow Slowianszczyzny. I, Wroclaw, Krakow 1956, s. 147n.

¹²SEJBAL, J.: Dějiny peněz na Moravě, s. 29.

práva v návaznosti na vývoj mincovního regálu na území Moravy, nemůžeme v žádném případě, jak činil například J. Pošvář,¹³ používat v souvislosti s Velkou Moravou pojmu jako je mincovní regál, mincovní právo atd. Tam, kde není mincí, není ani mincovní regál. Použili-li bychom tohoto pojmu v nejšířším slova smyslu, tedy nejen na tvorbu mincí, ale na výrobu jakýchkoli předmětů plnicích funkci všeobecného ekvivalentu, tak ani v tom případě není možné o královském, resp. knížecím regálu hovořit, protože z Velké Moravy není známo, že by jak sekerovitě hřivny, šátečky ani případně další směnné ekvivalenty se vyráběly z popudu velkomoravského panovníka. To konečně přiznává i Pošvář, když píše, že ani ve Velkomoravské říši panovník do zhotovování šáteček nezasahoval. Bylo to totiž platidlo na základě obecné lidové zvyklosti, užívané na vnitřním trhu. Šátečky postrádaly jakéhokoli úředního ověření a čerpaly svou platnost z práce vynaložené na jejich zhotovení a z lidové obliby.¹⁴ Poněkud problematictější je to v případě železných sekerovitých hřiven, protože některé větší nálezy ukazují na pravděpodobnou organizovanost jejich výroby, ale i zde nám chybí přímý důkaz o tom, že by se jejich zhotovování dělo výhradně z popudu panovníka. Panovník zde tedy neuplatnil své právo na minci, ale pravděpodobně ani na výrobu jiných směnných ekvivalentů. Tyto tu vytvořila lidová zvyklost. Mincovní regál se tedy ve velkomoravském státě nevyskytoval, i když k jeho uplatnění zde byly ekonomické i politické předpoklady.¹⁵

§ 3.

Morava v době od zániku Velkomoravské říše do jejího definitivního připojení k českému státu

Vývoj mincovního práva na Moravě musíme pochopitelně sledovat v co nejtěsnější návaznosti jak na politické poměry uvnitř Moravy, tak na její samotné státoprávní postavení. Proto se ve výkladu o námi sledované problematice nemůžeme ubránit rozsáhlejšímu pojednání o politických a státoprávních poměrech na Moravě a jejím skutečném postavení v českém státě.

Osudy Moravy po rozpadu Velkomoravské říše v důsledku vnitřních rozporů a maďarských nájezdů začátkem 10. století jsou dosti nejasné. V polovině 10. století je již u Konstantina Porfyrogeneta jen živou vzpomínkou. Dostává se pod nadvládu Maďarů, i když není dokázána její přímá okupace maďarskými kmeny. Pravděpodobně došlo po likvidaci mojmírovské vládnoucí dynastie k vytvoření násilného spojení mezi těmito útvary, ale některé formy politické organizace asi

¹³POŠVÁŘ, J.: Mincovní regál v říši Velkomoravské. Numismatické listy, 11, 1956, s. 139n.

¹⁴POŠVÁŘ, J.: Počátky měny u Slovanů. S. 139.

¹⁵Z další literatury k problematice směnných prostředků ve Velkomoravské říši viz především FRIŠOVÁ-KUČEROVSKÁ, T.: Předmincovní platidla. Moravské numismatické zprávy, 12, 1970, s. 18n.; SEJBAL, J.: Čím se platilo v době říše Velkomoravské. In: Almanach Velká Morava, Brno 1965, s. 139n.; POŠVÁŘ, J.: Platební prostředky ve Velkomoravské říši. In: Sborník I. numismatického symposia v Brně 1964. Brno, Blok 1966, s. 40n.

byly zachovány. Koncem 10. století se potom za dosud nezjištěných okolností dostává Morava pod polský vliv. Zároveň bylo vytvořeno několik hypotéz o možném dočasném připojení Moravy k českému státu.

Prvním obdobím, v němž by přicházelo v úvahu dočasné připojení k přemyslovskému státu je doba vlády Vratislava (905–921). Tak jako o jiných událostech této doby, tak i tentokrát se nám především nedostává dostatečné množství úplných a věrohodných zpráv, které by nám dokázaly s většími či menšími podrobnostmi dokumentovat tehdejší situaci v českém státě, který stál teprve na samém začátku svého vývoje. Jedinými prameny z nichž by se, i když s trochou fantazie, dalo vyčíst dočasné panství českého knížete na Moravě, je především zpráva od kremského biskupa Liutpranda a některé uherské kroniky a letopisy této doby. Liutprandova zpráva pochází pravděpodobně z let před rokem 927 a při poměrně extenzivním výkladu je z ní možné vyčíst, že Vratislav vládl i na Moravě.¹⁶ Podobný výklad této kroniky učinil pravděpodobně i autor Vídeňské kroniky, pocházející z první poloviny 14. století, který doplnil tento výklad slovy, že v těchto zemích vládl vévoda Vratislav.¹⁷ Totéž učinil Simon de Kézai koncem 13. století.¹⁸ Původním pramenem je tedy Liutprand, vše ostatní je převzaté a doplněné s menší nebo větší přesností. Při konfrontaci těchto zpráv se známými událostmi na území Maďarska a českého státu, náleželo by Vratislavovo možné připojení Moravy do rozmezí let 907–914.

Dalším obdobím v němž by připojení Moravy přicházelo v úvahu (i když opět jen na přechodnou dobu), je doba vlády Boleslava I. (935–972). K tomuto problému se vyslovil již Fr. Palacký¹⁹

na něhož potom navazovali někteří historikové, především z řad numismatiků, opírající své vývody o nálezy mincí v inkriminované době na Moravě. K hlavním představitelům této skupiny patřili především I. L. Červinka,²⁰ J. Smolík²¹ a E. Fiala.²² K jejich názorům se přiklonil například i V. Tomek²³ a R. Novotný²⁴ příp. B. Dudík.²⁵

Rovněž J. Kalousek na tuto otázku odpověděl kladně a pokládá za jisté, že roku

¹⁶„Postquam Zuatoplug per Hungaros est necatus et Hungari descenderunt in Pannoniam, ... anno septimo Moraviam et Bohemiam crudeliter spoliarunt et cum victoria, treugis cum duce Vratislao ordinatio, redierunt.“ (Liutprandi Antapodosis II., 2).

¹⁷„Moraviam et Bohemiam, in quibus eo tempore dux Vratislaus regnare videbatur, crudeliter spoliaverunt.“ (Chron. pictum Vidobonense, c. XXXI, Script. rer. Hung. I., s. 167).

¹⁸„Cum autem resedissent Pannonia accupta, tandem Moraviam et Boemiam bonis omnibus spoliarunt Waratizlao eorum duce in proelio interfecto.“ (Script. rer. Hung. I, s. 167).

¹⁹PALACKÝ, F.: Dějiny národu českého. I, Praha, Odeon 1968, s. 185.

²⁰ČERVINKA, I. L.: Denáry údělných knížat moravských. Olomouc 1899, s. 10n.

²¹SMOLÍK, J.: Denáry údělných knížat na Moravě (XI. – XII. století). Praha 1896.

²²FIALA, E.: České denáry. Praha 1855.

²³TOMEK, V. V.: Děje království Českého. Praha 1891, s. 31.

²⁴NOVOTNÝ, R.: České politické dějiny, I., Praha 1918, s. 59.

²⁵DUDÍK, B.: Dějiny Moravy, Praha 1875.

955 Morava byla připojena k Čechám.²⁶ Tímto problémem se zabýval i L. Havlík, který však nedošel ke konečnému a definitivnímu závěru.²⁷ Tvrzení, že Morava byla připojena k českému státu již za Boleslavů je opřeno především o pozdní opis zakládací listiny pražského biskupství z roku 1088, kde jsou tyto oblasti označeny za součást pražské diecéze. O pravosti této listiny se však v minulosti vedly značné spory.²⁸

Situace v této době v českém státě byla asi následující. Po zavraždění sv. Václava nastupuje na český trůn jeho bratr Boleslav I. Pokusil se v boji s německým králem Otou I. o naprosté osamostatnění českého státu. Po dlouhých bojích vrcholících vpádem Oty do Čech roku 950, byl však nucen se stejně jako jeho bratr Václav zavázat k placení pravidelného poplatku jako výkupu z hroby války. Vláda Boleslava I. znamenala další rozšíření moci českého knížete, která již ovládala většinu kmenů na českém území. K rozšíření českého státu přispěly též Boleslavovy výboje, o nichž nejsme dobře zpraveni. Roku 955 se zúčastnil velké bitvy na řece Lechu u Augšpurku, kde uherské kmeny, pronikající až do Francie a Itálie, byly zcela poraženy. Jiné uherské vojsko napadlo Boleslavův stát, ale utrpělo někde na Moravě rovněž těžkou porážku. Řada historiků spojuje právě s touto událostí rozšíření hranic českého státu na Moravu a na západní Slovensko.²⁹ O Boleslavově panství až ke Krakovu se dovídáme jednak z kroniky Kosmovy³⁰ ale zajímavé v této souvislosti jsou především známé pasáže z vyprávění židovského kupce Íbrahíma Ibn Jakúba z let 965–966, který ve spise zachovaném v podání Al-Bakrího uvádí, že „...země Boleslava tať se na děl prostírá od města Prahy po město Krakov ...“³¹ I když ani Kosmas ani Íbrahím Ibn Jakúb o Moravě výslovně nehovoří, z vymezeného teritoria působnosti Boleslava I. je zřejmé, že Morava by k českému státu v této době patřit měla. Ovšem je možné zde uvést argumenty, které mluví proti tomu. Z nich nejdůležitější je ten, že mezi Čechami Boleslavů a moravským územím se rozprostíralo panství Slavnikovců.

Roku 999 se Boleslav Chrabrý zmocnil pravděpodobně Krakova s tím, že jak vypravuje Kosmas, všechny Čechy, které tam zastihl pobil, a poté obrací svou pozornost na Moravu. Kosmova Kronika, spojuje ovládnutí Moravy s ovládnutím Čech

²⁶KALOUSEK, J.: České státní právo. Praha 1892.

²⁷HAVLÍK, L.: Tři kapitoly z nejstarších dějin česko-polských vztahů. Slovanské historické studie IV, 1961.

²⁸HRUBÝ, V.: Původní hranice biskupství pražského a hranice říše české v 10. století. Časopis Matice moravské, 50, 1926; CHALUPECKÝ, V.: Česká hranice východní. Český časopis historický, 32, 1926; KALOUSEK, J.: O rozsahu říše české za Boleslava II. Sborník historický, I, 1883, s. 1–16, 97–110; PEKAŘ, J.: K sporu o zakládací listinu biskupství Pražského. Český časopis historický, X, 1904, s. 54, atd.

²⁹Přehled československých dějin. I, Praha 1958, s. 73; KAVKA, V.: Dějiny Československa do roku 1437, Praha 1971, s. 97–98.

³⁰FRB II, s. 49

³¹ÍBRAHÍM IBN JAKÚB: Zpráva o zemích slovanských, Wattenbach v Geschichtchreiber der deutsch. Vorzeit.

a s úmrtím Boleslava II. To však bylo možné pouze u ovládnutí Moravy, nikoliv Prahy, které se Boleslav Chrabrý zmocňuje až roku 1003. K obsazení Moravy však nedošlo společně s ovládnutím Krakovska, protože obě tyto události ani Kosmas nespojuje. Opanování Moravy tedy spadá pravděpodobně do rozmezí let 999–1003. Také polská kronika Gallova potvrzuje, že k ovládnutí Moravy došlo před ovládnutím Čech a kromě toho uvádí, že Boleslav získal toto území na Maďarech, což je zřejmě ohlas souvěké situace autora, avšak zároveň naznačuje územní postup Boleslavovy expanze. Šlo tu zřejmě nejprve o územní rozsah staré východní Moravy (dnešní Slovensko), takže k ovládnutí celé Moravy nemuselo dojít najednou, ale po částech, na něž se toto území rozkládalo.

Poměr Moravanů k říši Boleslava Chrabrého vzbuzuje mnohé otázky vzhledem k tomu, že později vystupují jako spojenci. Formy tohoto moravsko-polského spolenectví jsou nám bližší neznámé, ale základ mají patrně v době, kdy Morava se dostává pod Boleslavovo panství. Nevíme totiž, zda toto moravské území či jeho knížata a velmoži sami po smrti Boleslava II. nepovolali k sobě Boleslava Chrabrého. Je možné, že to bylo v souvislosti s událostmi v Hnězdně roku 1000, snad tu působil vlastní zájem Moravanů, že se přiklonili k vládě Boleslava Chrabrého, který získával stále větší moc a slávu.³² Archeologicky potvrzuje závislost Moravy na Čechách v druhé polovině 10. století příliv keramických forem a artefaktů ze severozápadu.

Ať již osudy Moravy po rozpadu Velkomoravské říše byly jakékoliv, v každém případě je zřejmé, že samostatný státní živel na Moravě v 10. století navždy zanikl a že velkomoravský stát byl rozdělen a jeho někdejší oblasti podřízeny rodícím se středoevropským státům: východní část maďarskému, severní polskému a jádro Moravy státu českému.

Morava v této době tedy bezpochyby procházela obdobím hlubokého úpadku, který měl asi podstatný vliv na ekonomický i kulturní vývoj moravské společnosti. Kulturní kontinuita s velkomoravským státem, zdůrazňovaná některými staršími badateli, byla pravděpodobně dost malá. To mělo také asi za následek, že základy moravského mincovnictví, které se ve velkomoravském státě vytvořily v podobě tvorby předmincovních platidel se dále nerozvíjely. Spíše je zde možné vysledovat vliv českého mincovnictví. Důkazem toho jsou některé ražby Boleslava II. jež se vyskytly v nálezech z Brna – Líšně a Velatic, které se hypoteticky připisují Moravě. Pokud tyto hypotézy jsou pravdivé, tak český panovník některé své ražby prováděl na moravském území. To však ještě nesevědí o existenci mincovního práva na Moravě, protože tyto ražby zde byly pravděpodobně činy Boleslavem II. jako českým knížetem a tedy ne jako moravským představitelem. Mincovnictví, které by vzniklo z vlastních moravských potřeb zde tedy ještě nebylo, nemůžeme proto ani uvažovat

³²HAVLÍK, L. – BULÍN, H.: Polská říše na počátku 11. stol. a krize českého státu. In: Češi a Poláci v minulosti I. Praha 1964, s. 44; SCHELLE, K.: K problematice připojení Moravy k českému státu v období 10. století. In: Sborník prací učitelů právnické fakulty – IX, Brno, Univerzita J. E. Purkyně 1979, s. 97n.

o moravském mincovním právu.

§ 4.

Mincovní právo na Moravě v době údělných knížectví

Definitivní připojení Moravy k českému státu je dodnes zastřeno množstvím nejasností pramenících z nedostatku hodnověrných pramenů. V odborné literatuře stále nalézáme mnoho rozporných názorů, vyúsťujících v odlišné stanovení počátku společného soužití Čech a Moravy. Poslední názory objevující se v souvislosti s přípravou zpracování dějin Moravy do tohoto problému mnoho jasnosti nevnese. Datace kolísá stále mezi letopočty 1017 až 1031. Nejpresvědčivější řešení se době objevuje především v pracích Barbary Krzeminské. Nicméně je nutné přihlédnout i k argumentaci J. Dřímala, L. Havlíka i dalších. Pro účely výzkumu mincovního práva na Moravě však postačí, když vyjdeme jen z širšího vymezení počátku příslušnosti Moravy k českému státu, spadající do dvacátých let 11. století, tedy do posledního období Oldřichovy vlády. Panování na Moravě však bylo svěřeno Břetislavovi, který se stal skutečným tvůrcem raněfeudálního českého státu, jehož jádrem se stala teritoriální jednotka Čech a Moravy.

Břetislavovo panování na Moravě však mělo ještě jeden význam. Dalo základ k jejímu rozdělení na údělná knížectví udělovaná v období od poloviny 11. do konce 12. století členům vládnoucí dynastie. Než se tedy podrobněji dostaneme k vlastnímu tématu našeho výzkumu, k moravskému mincovnímu právu, musíme nezbytně se alespoň letmo zamyslet nad samotným charakterem moravských údělů a tyto závěry vzít jako výchozí pozici k hodnocení vzniku a charakteru moravského mincovního práva.

V 9. a 10. století dochází k rychlé feudalizaci, které podléhají vztahy prvobytně pospolné společnosti po několik století již zcela rozložené, což způsobovalo, že začínají vystupovat zájmy místní nad zájmy společnými. Uzavřené naturální hospodářství doposud nevyžadovalo existenci sněmů. Takže sama feudalizace přinášela zárodky tzv. feudální rozdrobenosti, jejímž jedním z příznaků byl právě vznik samostatných teritoriálních jednotek na Moravě v podobě údělných knížectví.³³

Úděly však nejsou typickým moravským jevem, ale podobné územní celky nalezneme již dříve v Čechách, ale zároveň i v Polsku, v Uhrách, v Kyjevské Rusi, případně před tím ve Francké říši.³⁴ Původ této instituce je možné hledat v tom, že v tehdejší světě panoval běžný názor, že stát je patrimoniem celého panovnického rodu a jemu také přísluší dispoziční právo s tímto teritoriem. R. Horna toto

³³VANĚČEK, V.: Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945. Praha 1975, s. 56–57.

³⁴Dějiny Polska. Praha 1975, s. 56; DOLEŽAL, M. – MALÝ, K.: Dějiny státu a práva za feudalismu u Slovanů. Praha 1966, s. 56; ČARVAGA, V.: Všeobecné dějiny státu a práva. L. díl. Bratislava 1976, s. 98; KADLEC, K.: Dějiny veřejného práva ve střední Evropě. Praha 1928; s. 43; 223; 230; CHALOUPECKÝ, V.: Staré Slovensko. Bratislava 1923, s. 40; URFUS, V. a kol.: Obecné dějiny státu a práva. Starověký otrokářský stát. Feudální stát a právo. Praha 1976, s. 146.

zdůvodňoval tím, že „vládnoucí dynastie vlastně český stát vybudovala, že jejich prací státotvornou toto státní těleso povstalo.“³⁵ Tentýž názor panoval i v Polsku, případně i jinde.

Podle nástupnického řádu tvořili všichni členové dynastie jeden celek, z něhož vždy osoba nejstarší, hlava rodiny, rodový stařešina, měl být českým vévodou a zastupovat dynastii navenek. Údělný systém pak byl jakýsi druh obytného nebo apañáže pro mladší členy rodu. Úděly neměly dědičný charakter, ale naopak absolutní dispoziční oprávnění s nimi měl pražský kníže, který měl právo úděl kdykoliv a komukoliv odejmout a přidělit ho jinému „poslušnějšímu“ členu panovnického rodu. Údělná knížata často používala titulu „dei gratia eux“ nebo „principis“ s přídomkem „illustris“ protože titulem „dux“ se označovali i ostatní Přemyslovci, kteří úděl neměli. Údělná knížectví byla označována „provincia“. Ve 12. století je však možné v tomto směru pozorovat určité zpeřtení, protože knížata začínají používat označení podle svých účelů, jako například „dux“ nebo „principis Olomucensis, privinciae Brunensis, Olomucensis“ a podobně. Stejně jako pražská knížata byla i moravská ve svých údělech do jisté míry neomezenými pány. Přesto však, především v moravských údělech můžeme pozorovat, zvláště koncem 12. století, počínající moc knížecí rady. Údělná knížata začínají být při výkonu své vládní moci omezována svou družinou a dvorem skládající m z předních osob údělu, kteří se nazývaly „comitex“ nebo „primatex“, případně „principes“, „optimates“ a nebo také „barones terrae“. Významným omezením pravomoci údělných knížat byla i nemožnost zcizovat statky ve svém údělu bez souhlasu panovníka.³⁶

Velmi diskutovaným problémem je dodnes lenní charakter moravských údělů. Ani tento problém není v literatuře náležitě osvětlen. Vzhledem k postavení moravských údělů a vztahu údělných knížat k pražskému panovníkovi, je třeba souhlasit s tím, že rozhodně patřily do celého lenního systému, nicméně z právněhistorického hlediska je není možné charakterizovat jako typické lenní útvary.

Z tohoto vymezení charakteru moravských údělů musíme vyjít i při hodnocení

³⁵HORNA, R.: Několik kapitol z dějin údělných knížat na Moravě. Bratislava 1926, s. 3.

³⁶K tomu viz především BRETHOLZ, B.: Dějiny Moravy I/2. Brno 1896, s. 183n.; MALOTA, J.: Vývoj státoprávního postavení Moravy v Čechách. Brno 1910, s. 30n.; BRANDL, V.: Poměr markrabství moravského ku koruně české. Právník, 9, 1870, s. 294n.; NOVOTNÝ, V.: České dějiny I/2. Praha 1913, s. 76; DUDÍK, B.: Dějiny Moravy. II. d. Praha 1971–1884, s. 59; KAPRAS, J.: Morava součástí českého státu. Časopis pro právní a státní vědu. Brno 1918, s. 108; KOUTNÝ, W.J.: Der Přemysliden Thronkamfe und Genesis der Markgrafschaft Mähren. Vídeň 1877, s. 192; HORNA, R.: Několik kapitol z dějin údělných knížat na Moravě. Bratislava 1926; FISCHER, A.: Mährens staatsrechtliches Verhältnis zum Deutschen Reich und zu Böhmen im Mittelalter. Studien zur Deutschen und österreichischen Reichsgeschichte. Vídeň 1906, s. 29; VANĚČEK, V.: Vnitřní organizace Čech a Moravy v době Přemyslovců. Věstník české akademie, 51, 1942; TUREK, R.: Územní předpoklady vzniku moravských údělných knížectví. Sborník prací filosofické fakulty brněnské university, 20, 1971, E 16, s. 151–170; NOVOTNÝ, B.: Moravské úděly a jejich raněfeudální centra v 11. – 13. století. Archeologické rozhledy, 27, 1955, s. 516 – 529; HOSÁK, L.: Územní rozsah hradeckých obvodů moravských v 11. až 13. století. In: Pocta Zd. Nejedlému. Olomouc 1955, s. 141–151; ČEREŠŇÁK, B.: a kol.: Přehled dějin Moravy I. Brno 1980, s. 61n.

vzniku a vývoje moravského mincovního práva. Dříve se mělo všeobecně za to, že právo razit minci příslušelo jen českému knížeti a tedy údělným knížatům toto právo nenáleželo. Starší numismatikové jako například A. Voigt o existenci mincovního práva nevěděli, nebo se touto otázkou nezabývali. Z neexistence mincovního práva moravských údělných knížat vycházel i Fr. Palacký a později i moravský dějepisec B. Dudík.³⁷

Naproti tomu moravský historiograf Fr. Boček z některých mincovních nálezů, učiněných v třicátých letech minulého století, začal správně usuzovat, že moravská knížata mince razila.³⁸ Odmítavé stanovisko k mincovnímu právu údělných knížat zastával Dudík i poté co se s Bočkovými pracemi seznámil. Toto záporné stanovisko zastával například i později proti opačným názorům Fr. Kupidovým,³⁹ který na základě nálezů mincí na Moravě dokázal, že moravská knížata mincovní právo měla. Dudík, který tvrdil, že na Moravě byla mincovna v Podivíně, ve které měli právo razit mince jen panovníci čeští, se domnívá, že tam, kde se na mincích vyskytoval obraz nebo jméno některého údělného knížete moravského, je to pouze akt piety potomků českých panovníků působících na Moravě.

Dudíkův názor zastával i další moravský dějepisec Rudolf Dvořák⁴⁰ a to i přesto, že v době psaní jeho moravských dějin byly známy práce E. Fialy,⁴¹ J. Smolíka⁴² a I. L. Červinky⁴³ v nichž tito autoři poprvé dokázali nespornost tvrzení, že mincovní právo v údělných knížectvích bylo uplatňováno. Mezníkem ve vývoji názorů na mincovní právo moravských údělných knížat je rok 1886, kdy dochází k objevení epochálního nálezů v Rakvicích na jižní Moravě. Rakvicový nález obsahoval směs mincí ukrytých do země před rokem 1130 a zahrnoval vedle mincí českých a rakouských asi 3000 denárů pocházejících z Moravy z doby vlády údělných knížat Vratislava II., Břetislava II., Konráda II., Oty Sličného, Oldřicha, Litolda, Svatopluka, Oty Černého, Vladislava I. a Bořivoje II., jakož i údělných knížat Václava, Jindřicha, Soběslava a dalších.⁴⁴ Na základě těchto objevů bylo možné tedy přikročit postupně k soustavnějšímu výzkumu moravského mincovnictví a začít formulovat charakter moravského mincovního práva. Na práce J. Smolíka, E. Fialy a I. L. Červinky potom navazoval především G. Skalský. V poválečné době se této problematice věnoval

³⁷DUDÍK, B.: Dějiny Moravy. IV. díl s. 172n.; PALACKÝ, Fr. sice ve svých Dějinách mincovní právo údělných knížat přímo nepopírá, ale na to je možné usuzovat argumentací a contrario – k tomu SKALSKÝ, G.: K dějinám mincovnictví českého a moravského. Časopis Matice Moravské, 48, 1924, s. 44; SMOLÍK, J.: Denáry údělných knížat na Moravě. Praha 1896, s. 8.

³⁸BOČEK, F.: Mittheilungen der k. k. maehr. –schles. Gesellschaft zur Befoerd. Der Ackerbaues, roč. 1847, s. 302, 341, 397, 405, roč. 1848, s. 108, 133, 294, 302, 367, 374 a 375.

³⁹Berliner Blaetter fur Munz-, Siegel- und Wappenkunde, 1870, s. 129–149, 149–151.

⁴⁰DVOŘÁK, R.: Dějiny Moravy. Brno 1899, s. 95.

⁴¹FIALA, E.: České denáry. Praha 1895.

⁴²SMOLÍK, J.: Denáry údělných knížat na Moravě. Praha 1896.

⁴³ČERVINKA, I. L.: Mince a mincovnictví markrabství moravského. Brno 1897.

⁴⁴RADOMĚRSKÝ, P.: K počátkům moravského mincovnictví feudálního období. In: Sborník I. numismatického symposia 1964. Brno, Blok 1966, s. 66.

soustavně J. Pošvář,⁴⁵ P. Radoměrský⁴⁶ a nejnovější J. Sejbál.⁴⁷

První moravskou mincí je označován denár knížete Oldřicha, jehož vznik pravděpodobně spadá do období sporů mezi Oldřichem a jeho synem Břetislavem, který byl na krátkou dobu nakonec z Moravy vypuzen.⁴⁸ Zakladatelem moravského mincovnictví je ovšem Břetislav s jehož osobou je spojen počátek moravského denáru.⁴⁹ Břetislavovo panování na Moravě končí ve čtyřicátých letech. Mezera mezi rokem 1041–1052/1054, příp. 1055 částečně vyplňuje vláda Spytihněva v letech 1048–1054, příp. 1055, na což upozornil již Fr. Palacký a v poválečné době především P. Radoměrský. Fr. Palacký však evidentně vycházel z Bočkova Codexu a to z listin, které jsou dnes jasně prokázány padělkem. Proto prakticky až do vyslovení názoru P. Radoměrského všichni historikové, kteří nepřihlížejí k Bočkovým padělkům, o Spytihněvově údělné vládě na Moravě nemluví.⁵⁰

V době vlády Břetislava a po něm i Spytihněva Morava tvořila fakticky ještě jednotný celek. K jejímu dělení však dochází, jak uvádí Kosmas,⁵¹ ještě těsně před smrtí Břetislava, který jednotlivé části Moravy přidelil svým synům. Spytihněva označil za svého nástupce, pro Jaromíra byl rezervován biskupský stolec v Praze a tak zbývající tři synové měli podědit tři samostatná moravská území. Východní část země s olomouckým hradem připadla Vratislavovi a o západní část země, tj. Znojensko a Brněnsko se měli rozdělit zbývající bratři (Konrád a Ota) po dosažení zletilosti Oty. Hovoříme o tzv. prvním dělení Moravy. V. Novotný usuzoval, že se tak stalo koncem roku 1054, kdy Břetislav táhl na Moravu trstenickou stezkou, avšak v Chrudimi onemocněl a zde také vymezuje jednotlivé údíly. V první polovině ledna

⁴⁵Z většího množství prací J. POŠVÁŘE k tomuto tématu vybíráme především – Mincovní právo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku do roku 1526. Numismatické listy, 1977, s. 97n.; Nástin dějin brněnské mincovny I., Numismatický sborník, V, 1958, s. 105n.; O mincovních právech odvozených. Moravské numismatické zprávy, 8, 1961, s. 89n.; Moravské mincovny, Brno, Moravské muzeum 1970, atd.

⁴⁶Především práce – Počátek mincovnictví na Moravě. Numismatické listy, 4, 1949; Peníze Kosmova věku (1050–1125). Numismatický časopis, 21, 1952, s. 7–138; Příspěvek k počátkům moravského mincovnictví. Moravské numismatické zprávy, 1, 1956, s. 4n.; Olomouc – nejstarší přemyslovská mincovna na Moravě. Moravské numismatické zprávy, 3, 1957, s. 5n. a další.

⁴⁷Především viz jeho souhrnná práce Dějiny peněz na Moravě, Brno 1979.

⁴⁸SEJBÁL, J.: Dějiny peněz na Moravě. s. 31.

⁴⁹FIALA, E.: České denáry. s. 170–171; STRONCZYNSKI, K.: Dawne Monety Polskie dynastii Piastow i Jageillonow. Piotrków 1883, s. 43; SLASKI, J. – ZAKRZEWSKI, Z.: Wczesnosredniowieczny skarb srebrny z Michalowic pow. Pinczow. Wiadomości archeologiczne, tom. XIX, Varšava 1953, s. 157–176; RADOMĚRSKÝ, P.: Olomouc – nejstarší přemyslovská mincovna na Moravě, s. 8n.; RADOMĚRSKÝ, P.: Počátky mincovnictví na Moravě, s. 61n.

⁵⁰PALACKÝ, F.: Dějiny národu českého, I. díl. IV. vydání, Praha 1894, s. 160; BOČEK, A.: Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae I., Olomouc 1936 (CXXXVIII a další); FIALA, E.: České denáry. s. 44; TURNWALD, K.: České a moravské brakteaty. Praha 1949, s. 47; RADOMĚRSKÝ, P.: Počátky mincovnictví na Moravě. s. 76n.; RADOMĚRSKÝ, P.: Olomouc – nejstarší přemyslovská mincovna na Moravě. s. 10.

⁵¹KOSMAS: Kronika česká. Praha 1950. s. 97.

1055 potom umírá.⁵² K tomuto názoru se přiklání i G. Friedrich⁵³ Šujan naopak mluví o počátku roku 1055.⁵⁴ Přesné vymezení tohoto okamžiku pro naše účely není celkem důležité a proto budeme konstatovat souhlasně s J. Pošvářem, že tuto událost „*položíme do posledního měsíce roku 1954, resp. prvních dnů ledna roku 1055*“⁵⁵ Stejně tak sporné je která část společného údělu vyhrazeného pro Konráda a Oty připadla kterému z nich. G. Friedrich brněnský úděl přisuzuje Konrádovi a Znojensko Otovi,⁵⁶ Šujan naopak činí opačně.⁵⁷ J. Pošvář⁵⁸ vychází z toho, že při novém přidělení údělů za Vratislava v roce 1061 připadl brněnský úděl výslovně Konrádovi,⁵⁹ lze se důvodně domnívat, že jej tento již měl předtím než byl Spytihněvem údělu zbaven a učiněn při dvoře nejvyšším lovcím, zatímco Ota se stal mistrem kuchyně.⁶⁰ Z těchto dob se nám zachoval denár ze společné ražby Konráda I. a Oty.⁶¹ Důkazem existence brněnské mincovny je i zápis ve fundační listině kláštera rajhradského, domnělé z roku 1048, která je však prohlášena za padělek 13. století, ovšem připouští se, že obsahuje řadu spolehlivých zpráv o klášterním majetku. Především se v této souvislosti upozorňuje na větu v ní obsaženou „*Ad hec in Brunnensi provincia decimacionem frumanti et decimi nummi donavi...*“, kterou je třeba vykládat tak, že „*se tu klášteru dostává donace z brněnské mincovny a to desátý peníz.*“⁶²

Spytihněv svým bratřím mnoho nedůvěřoval, a tak se pokusil brzy po svém nástupu na pražský knížecí stolec podřídit si Moravu pod svou nadvládu a tím údělný systém likvidovat. Definitivní vnitřní uspořádání Moravy tedy spadá až do vlády Vratislava II. jenž „*rozdělil ihned zemi moravskou mezi své bratry na polovic, dav Otovi krajinu východní, kterou sám dříve měl v držení, víc se hodící k myslivosti a bohatší na ryby; sousedící s Němci dal Konrádovi, jenž sám také uměl německy. Tento kraj jest rovnější, s polí a lukami, na obilí úrodnější*“. Jihozápadní Morava ještě později byla rozdělena mezi Konrádovy syny Oldřicha a Litolda, čímž bylo Brněnsko rozděleno na úděl brněnský a znojenský.⁶³

Mincovní regál, jak je všeobecně známo, byl spojen nejen s osobou, ale i se sídlem

⁵²NOVOTNÝ, V.: České dějiny I/2. s. 72n.

⁵³FRIEDRICH, G.: Rukověť křesťanské chronologie. Praha 1934, s. 265.

⁵⁴ŠUJAN, F.: Dějiny Brna. II. vyd., Brno 1928, s. 47.

⁵⁵POŠVÁŘ, J.: K 900 výročí brněnské mincovny. Numismatické listy, 9, 1954, s. 138.

⁵⁶FRIEDRICH, G.: Rukověť křesťanské chronologie, s. 265.

⁵⁷ŠUJAN, J.: Dějepis Brna. s. 47.

⁵⁸POŠVÁŘ, J.: K 900 výročí brněnské mincovny. s. 139.

⁵⁹KOSMAS: Kronika česká. s. 101; NOVOTNÝ, V.: České dějiny I/2. s. 114.

⁶⁰NOVOTNÝ, V.: České dějiny I/2. s. 92.

⁶¹POŠVÁŘ, J.: Nástin dějin brněnské mincovny I. s. 103; POŠVÁŘ, J.: Moravské mincovny. s. 12.

⁶²CDM I, č. 137; k tomu HRUBÝ, V.: Tři studie k české diplomacie (red. J. ŠEBÁNEK). Brno 1936, s. 81.

⁶³ČEREŠŇÁK, B. a kol.: Přehled dějin Moravy I. s. 44.

panovníka.⁶⁴ Touto zvyklostí známou již od dob Karla Velikého⁶⁵ se patrně řídili i Přemyslovci,⁶⁶ stejně jako dříve i Slavnikovci.⁶⁷ Z toho se vyvozuje, že mincovní právo údělná knížata realizovala na svých sídelních hradech.⁶⁸ V případě brněnské mincovny se její umístění předpokládá na hradě Petrově.⁶⁹ Z této brněnské mincovny pocházejí denáry až do poloviny 12. století a to Břetislava II., Oty II a Vratislava III.

Druhým centrem moravského mincovnictví byla Olomouc. Již Břetislav některé z jeho denárů razil v olomoucké mincovně.⁷⁰ Po něm, především po rozdělení Moravy na účelná knížectví, zde razili i ostatní údělníci mající ve správě olomoucký úděl. Podrobný popis jejich ražeb podává jak E. Fiala, tak J. Smolík, I. L. Červinka a K. Turnwald.⁷¹ Rovněž J. Pošvář i P. Radoměský k problematice olomoucké mincovny zaujali svá, i když v určitém směru rozdílná stanoviska.⁷² Nic podrobnějšího však o olomoucké mincovně není známo. Neví se přesně ani, kde byla umístěna. Snad pro zajímavost je možné uvést, že zde razila i mince kněžna Eufemie (1087–1095). Produkce mincovny je známa až do čtvrtiny 12. století.

Konečně třetím známým moravským údělem bylo Znojensko. Toto se jako samostatný úděl vydělilo až při druhém dělení po dosažení zletilosti Oty v roce 1061. S prvními mincemi se zde ovšem setkáváme až za vlády Litolda, tedy koncem 11. století a začátkem století 12.⁷³ Dále sem patří pravděpodobně některé ražby Vra-

⁶⁴LUSCHIN, A. – In: Ebengreuth: Allgemeine Münzkunde und Geldgeschichte. München u. Berlin 1926, s. 244.

⁶⁵V tzv. Capitulare z roku 805 se praví: „... volumus ut nullo alio loco moneta sit, nisi in palatio nostro, nisi forte iterum a nobis aliter fuerit ordinatum ...“ (LUSCHIN, s. 245).

⁶⁶Jsou známé mincovny na Pražském hradě a na Vyšehradě.

⁶⁷Slavnikovci jak známo razili mince na Libici a na Malíně.

⁶⁸K tomu především nejnověji NOVOTNÝ, B.: Moravské úděly a jejich faněfeudální centra v 11. – 13. století. s. 516n.

⁶⁹K tomu RICHTER, V.: Z počátku města Brna. Časopis Matice moravské, 60, 1936, s. 262; DRÍMAL, J.: Zemský dům v Brně. Brno 1947, s. 10; ŠEBÁNEK, J.: In Časopis Matice moravské, 52, 1928, s. 425n.

⁷⁰RADOMĚRSKÝ, P.: Počátky mincovnictví na Moravě. s. 61n.; RADOMĚRSKÝ, P.: Olomouc – nejstarší přemyslovská mincovna na Moravě. s. 5n.; RADOMĚRSKÝ, P.: K počátkům moravského mincovnictví feudálního období. s. 58n.; POŠVÁŘ, J.: Moravské mincovny, s. 71n.

⁷¹FIALA, E.: České denáry, s. 334n.; SMOLÍK, J.: Denáry údělných knížat moravských. s. 22n.; ČERVINKA, I. L.: Denáry údělných knížat moravských, s. 20n.; TURNWALD, K.: České a moravské denáry a brakteaty. s. 55n.

⁷²POŠVÁŘ, J.: Moravské mincovny. s. 71n.; RADOMĚRSKÝ, P.: Olomouc – nejstarší přemyslovská mincovna na Moravě. s. 5n.; RADOMĚRSKÝ, P.: Počátky mincovnictví na Moravě. s. 61n.

⁷³FIALA, E.: České denáry, pod č. 1212 až 1217, tab. XIII, č. 4–7; SMOLÍK, J.: Denáry údělných knížat na Moravě (XI. – XII. století), pod č. 1–4, tab. IV, ČERVINKA, I. L.: Denáry údělných knížat moravských, pod č. 355–360, tab. V, č. 118–120; RADOMĚRSKÝ, P.: O denárech Litolda Znojenského a nejstarší hradní kaple ve Znojme. Numismatické listy, V, 1950, s. 13n.; RICHTER, SAMEK, STEHLÍK: Znojmo. Praha 1966; POŠVÁŘ, J.: Moravské mincovny. s. 117n.

tislava II. který spravoval úděl brněnský i znojenský až do roku 1123.⁷⁴ Po něm potom vládl v tomto údělu až do roku 1150 Konrád II. I z doby jeho vlády jsou známé ražby.⁷⁵ Do Znojma pravděpodobně patří i některé ražby mincí Konráda Oty. Dodnes však původ některých denárů není přesně znám a tak při sledování vědeckých pojednání o této problematice se setkáváme i se značně protichůdnými názory.

Tento spíše demonstrativní přehled ražeb údělných knížat, má nám pomoci při konečném hodnocení této problematiky. Jaký byl tedy charakter mincovního práva údělných knížat?

Jednalo se o právo automaticky udělované pražským knížetem společně s příslušným údělem jednotlivým členům panovnického rodu. Bylo vázáno k určitému údělu, nevztahovalo se tedy ke konkrétní osobě. Sdílelo proto charakter knížecího údělu. Vyjdeme-li z předpokladu, že úděly patřily do lenního systému českého státu, pak i mincovní právo údělných moravských knížat mělo lenní charakter, nebylo však v žádném případě samostatným lenem, jako některá jiná oprávnění v českém státě, ale náleželo ke komplexu práv vyplývajících ze správy a užívání údělu. V tomto směru se do jisté míry shodovalo s mincovním právem olomouckého biskupství a mincovním právem moravských markrabí. Určitý rozdíl byl pouze v osobním vztahu uživatele tohoto práva k pražskému knížeti, tedy k vlastníkovi mincovního regálu, který byl pochopitelně jiný u údělníků, jiný u olomouckých biskupů a jiný u moravských markrabí. Jedná se tedy o spojení práva s určitou nemovitostí – s údělem – které společně s dalšími sloužilo jako finanční zajištění ostatním členům panovnického rodu. Vzhledem k tomu, že se vztahovalo k určitému teritoriu k němuž údělná knížata neměla dědičné právo, nebylo dědičné ani toto mincovní právo. Jinými slovy, žádný z členů panovnického rodu neměl na toto právo právní nárok, ale bylo společně s údělem předmětem libovolné dispozice pražského knížete. Tedy po smrti každého údělného knížete se vrací automaticky společně s údělem panovníkovi, seniorovi Přemyslova rodu. Je samozřejmé, že i za života příslušného údělného knížete mohlo být společně s údělem odňato a přiděleno jinému členu vládnoucí dynastie. Toto se ovšem dělo automaticky, v důsledku jeho vázanosti k údělu, bez výslovného přidělení. A vzhledem k tomu, že toto právo zároveň s ostatními oprávněními vlastně charakterizovalo celou výkonnou moc údělných knížat je pravděpodobné, že nemohlo být vyloučeno. Konečně žádný takový případ není ani zaznamenán. Rovněž je třeba konstatovat, že se nejednalo, což konečně vyplynulo z předchozích závěrů, o vlastnický vztah údělného knížete k tomuto mincovnímu právu, poněvadž i zde je třeba vztah odvozovat od celkového vztahu údělného knížete ke svému údělu, který mu byl pouze dáván do správy a užívání, se značným rozsahem samostatnosti. Proto i mincovní právo bylo vlastně údělníkovy pouze společně s údělem propůjčová-

⁷⁴FIALA, E.: České denáry, pod č. 1589–1618; ČERVINKA, I. L.: Denáry údělných knížat moravských, pod č. 388–412; POŠVÁŘ, J.: Moravské mincovny, s. 118.

⁷⁵FIALA, E.: České denáry, s. 349, pod č. 145–147; ČERVINKA, I. L.: Denáry údělných knížat moravských pod č. 413–419; TURNWALD, K.: České a moravské denáry a brakteaty, s. 67.

no a subjektem vlastnického práva zde zůstává panovník, tedy vlastník mincovního regálu, což vyplývá i z jeho oprávnění úděl a tím i mincovní právo kdykoliv odejmout. Proto není v tomto směru možné souhlasit s J. Pošvářem⁷⁶, který právě toto bere za hlavní důvod odlišení tzv. odvozeného mincovního práva od pronájmu mince nebo koncese, když konstatuje, že v případě odvozeného mincovního práva údělných knížat, stejně jako odvozeného mincovního práva olomouckého biskupství a moravského markrabství, bylo udělováno mincovní právo v celém rozsahu, kdežto v případě pronájmu mince nebo koncese si regální pán ponechával mincovní právo, avšak jeho výkon a užitek z mince postoupil jedné nebo více osobám společně.⁷⁷ Z toho by potom vyplynulo, že se v případě mincovního práva údělných knížat panovník tohoto práva úplně zbavuje, což jak jistě vyplynulo z předchozího výkladu, není pravda. Na druhé straně skutečně je třeba vidět značný rozdíl mezi mincovním právem údělných knížat a pronájmem mince nebo koncesi, které zahrnujeme pod pojem mincovního propůjčení, jež je známé především ve 13. století. Rozdíly je však třeba hledat jinde, například právě v dědičnosti těchto oprávnění.

V souvislosti s těmito závěry se však objevuje ještě jeden problém. Archeologické nálezy nám odkryly i mince, evidentně pocházející z tohoto období, ovšem bez označení údělného knížete. K jejich původu se v literatuře váže několik verzí, jež je v podstatě možné rozdělit do dvou skupin. Buď se tyto ražby připisují do období bezvlády v jednotlivých údělech, nebo se jejich původ spojuje snad s činností podivínské mincovny. Ani jedna z těchto verzí není však dostatečně prokázaná, a tak není možné s nimi operovat při hodnocení mincovního práva na Moravě v tomto období.

Mincovní právo údělných knížat vzniká logicky se vznikem údelů samozřejmě ovšem ve vztahu s rozvojem mincovnictví v českém státě vůbec. Úděly byly institutem přechodným, vzniklým s tehdejšími hospodářskými podmínkami. Jak postupně ovšem dochází k centralizaci českého státu a k upevňování panovnické moci mizí i údělné zřízení a s ním i tento druh mincovního práva.

V souvislosti s výkladem o mincovním právu údělných knížat je nezbytně třeba věnovat samostatnou zmínku mincovnímu právu olomouckých biskupů. Z roku 1144 pochází první zpráva v podobě privilegia císaře Konráda III., kterým se olomouckým biskupům uděluje mincovní oprávnění, a to právo razit veřejnou minci.⁷⁸ Pod tímto se patrně myslela mince knížecí. Někdy z let 1146–1148 pochází další listina tentokrát od českého knížete Vladislava II., kde se hovoří o mincovním oprávnění na hradě Podivíně ve vztahu k mincovnímu právu olomouckých biskupů.⁷⁹ Problematika existence mincovny na hradě Podivíně byla v minulosti v odborné literatuře značně frekventovaná. Zajímali se o ni jak numismatikové, tak archeologové.⁸⁰ Nic-

⁷⁶POŠVÁŘ, J.: Moravské mincovny, s. 118.

⁷⁷POŠVÁŘ, J.: Mincovní právo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku do roku 1526. s. 103.

⁷⁸CDB I, č. 138.

⁷⁹CDB I, č. 158.

⁸⁰Např. POŠVÁŘ, J.: Moravská mincovna v Podivíně. Numismatické listy, 9, 1954, s. 7n; RICH-

méně výsledek těchto výzkumů není uspokojivý. Nejen, že se doposud nezjistilo, kde uvedený hrad ležel, ale nejsou zatím olomouckým biskupům připsány žádné dochované mince. Tedy vedle uvedených dvou poněkud nejasných a v některých věcech si odporujících privilegií a nejasných zpráv o hradě Podivíně v Kosmově kronice⁸¹ jiný průkazný materiál o mincování olomouckých biskupů ve 12. století a v první polovině 13. století není. První doložené ražby jsou až z poloviny 13. století, jež jsou přidělovány Brunovi se Schauenburku.⁸²

Pro právního historika je to tedy žalostně málo pro to, aby z tohoto materiálu mohl vyvodit přesvědčivější závěry a nedostal se zároveň do sféry ničím nepodložených hypotéz, jak se někdy právě na toto tema v literatuře stávalo.

Na charakter mincovního práva olomouckých biskupů není možné usuzovat ani z uvedených dvou privilegií. První vystavil císař, druhé český kníže. Není známo za jakých okolností se tak stalo, z jakého důvodu a proč si český panovník hned asi za dva roky po udělení privilegia Konrádem pospíšil s vystavením privilegia vlastního. Přičemž asi zcela záměrně hovoří o biskupském mincovním regálu, čímž chtěl vyloučit možnost spojování tohoto oprávnění s ražbou veřejných mincí. Navíc odkazuje na starobylé mincovní právo. Tím pravděpodobně chtěl naznačit, že mincovní právo olomouckých biskupů nemá původ u německého panovníka, který by tímto zasahoval do vnitřních záležitostí českého státu, ale pouze se navazuje na dřívější tradice. Nic z toho však rovněž není prokázáno. Je třeba se spokojit se závěrem, že olomoucké biskupství obdrželo v průběhu čtyřicátých let oprávnění razit mince, nicméně zda toto bylo bezprostředně realizováno není známo, rovněž původ tohoto regálu je nejasný. Musíme se tedy spokojit s konstatováním existujících faktů a zdržet se podrobnějšího hodnocení.

Nicméně nám zde vzniká zajímavá situace. Na jedné straně máme bohaté nálezy mincí ražených údělnými knížaty, ale ani jednu písemnou zprávu o mincovním právu těchto knížat. Na straně druhé dvě zajímavá privilegia, přibližně ze stejné doby, hovořící o mincovním právu olomouckých biskupů, ale zase ani jednu prokázanou ražbu.

Odpovědi na celou řadu otázek, které se z toho přímo nabízejí snad dá až další výzkum.

TER, V.: Podivín, Zekirkoselt a Slivnice. Sborník prací filosofické fakulty brněnské university, řada uměnovědná, F2, 1958, s. 66n.; RADOMĚRSKÝ, P.: K počátkům moravského mincovnictví feudálního období, s. 62; POŠVÁŘ, J.: Moravské mincovny. s. 137n.; Není bez zajímavosti se podívat i na jednu z prvních prací na toto téma od DOBROVSKÉHO, J.: Ueber das alte Welehrad, über die Burg die Burg Podowin n. die Münze daselbst. Hormayr's Archiv 1826, s. 234n., který mincovnu v Podivíně spojuje s tzv. velehradskou mincovní tradicí.

⁸¹KOSMAS; Kronika česká. Praha 1947, s. 104, 151, 191.

⁸²SEJBAL, J.: Dějiny peněz na Moravě. s. 50. Podrobněji k tomu především KRÍŽEK, Fr.: Studie o mincovnictví biskupů a arcibiskupů olomouckých. I., Časopis Moravského muzea, 33, 1946, s. 171–177, II. Časopis Vlastivědného spolku musejního v Olomouci, 59, 1950, s. 27–37, III. Vlastivědný věstník moravský, 1950 s. 116–126.

§ 5.

Mincovní právo moravských markrabí do konce 13. století

Pro další vývoj Moravy a v závislosti na tom i mincovního práva měly nesporně význam události v osmdesátých letech 12. století. Z rozděleného moravského území na údělná knížectví se vytváří jeden celek v rukou Konráda Oty. Přesné datum tohoto spojení není doposud prokázáno. Ve starší literatuře se akt sjednocení Moravy váže na události po bitvě na Bojišti, kdy údajně Olomoucko udělil Bedřich Konrádu Otovi, který se tím fakticky stal pánem celého moravského území, když v jeho rukou byly dříve již i úděly znojemský a brněnský.⁸³ Vzhledem k tomu, že se jedná o domněnku nepodloženou pramenným důkazem, není možné s ní operovat, jak se někdy v literatuře stávalo, mimo jiné i v souvislosti s neprůkazným dokladem, jakým je označení Otto principis Moraviae ve výčtu svědků Bedřichovy listiny pro klášter waldsaský.⁸⁴ Je tedy třeba vycházet ze skutečnosti, že pravděpodobně do roku 1182 se celá Morava do Konrádových rukou nedostala.

V roce 1179 se také poprvé setkáváme s titulem markrabí moravského v proslulém rozhodnutí císaře Friedricha Barbarossy o hranicích mezi Čechami a Rakouskem. I když i v této souvislosti se objevila celá řada problémů, je dost pravděpodobně, že titul měl vyjadřovat závislost na ústřední moci českého vévody.⁸⁵

Důležitým rokem pro další osud Moravy je letopočet 1182. Tehdy vyvrcholil permanentně napjatý vztah mezi ústředním pražským knížetem a knížaty moravskými, když Konrád Ota povstal proti Bedřichovi. Bedřich, jehož vláda byla dosti slabá, byl nucen uprchnout do Říše k Friedrichovi I. Barbarossovi, který si odbojného údělného knížete pozval do Řezna k „soudu“. Za přítomnosti popravčích nástrojů vyslovil (asi v říjnu toho roku) v sále radnice „rozsudek“, o jehož obsahu se dovídáme z krátké zmínky kronikáře Jerlocha: „*Sic sapiens imperator coniurationem rebellium sapienter repressit et isti quidem (tj. Bedřichovi) Bohemiam reddidit, illum (tj. Konráda Otu) vero Moravia contentum asse precepit*“.⁸⁶ Jarlochova zpráva se v minulosti vykládala tak, že Friedrich I. uděluje Moravu jako leno s markrabským titulem Konrádu Otovi. Svazek Moravy a Čech měl tak přestat. Tento výklad kronikářské zprávy započal prakticky G. Dobner, k němuž se postupně připojili až do nedávné doby téměř všichni autoři zabývající se problematikou postavení Moravy v českém státě. Náзор byl však většinou založen na nepochopení skutečného postavení českého státu a jeho vztahu k Říši. Stále ještě v odborné literatuře (bohužel i moravské) nebyl

⁸³DOBNER, G.: Kritische Untersuchung. Wann das Land Mähren ein Markgraftum geworden, und wer dessen erster Markgraf gewesen sey, Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen II, Praha 1776; DEMEL, J.: Konrád Ota, první markrabě Moravský. Časopis Matice moravské, 18, 1894, s. 221; WEGENER, W.: Böhmen, Mähren und das Reich im Mittelalter. Köln–Graz 1959, s. 118 a další.

⁸⁴CDB I, č. 295, s. 264.

⁸⁵CDB I, č. 291, s. 259.

⁸⁶JARLOCH, FRB II, s. 481.

překonán názor podle něhož Říše měla nad Čechami plnou lenní svrchovanost, a že je možné bezvýhradně pro tento vztah aplikovat lenní formy. Rovněž se mnohdy dochází k názoru, že české země byly plnou součástí Římské říše a že český stát měl uvnitř Říše stejné postavení jako kterékoli jiné vévodství. Tyto názory však do značné míry ovlivnily i hodnocení postavení Moravy v souvislosti s událostmi kolem tzv. řezenského soudu.⁸⁷

„Rozsudkem“ v Řezně však události ani zdaleka neskončily. Bedřich Konrádovo chování nemohl zapomenout a Konrád Ota zase při každé příležitosti si počínal jako zcela nezávislý na českém králi. Další konflikty proto na sebe nedaly dlouho čekat. Uprázdňený biskupský stolec v Olomouci zavalil hlavní záminku pro to, aby se oba soupeři opět střetli. Bedřich trval na svém právu biskupa jmenovat sám. Jenže Konrád Ota na to v žádném případě nechtěl přistoupit, a tak po dvouleté sedisvakaci zvítězil. Jmenoval bez ohledu na protesty českého knížete a pražského biskupa na olomoucký stolec Kaïma, bývalého člena strahovského kláštera. Tím vším se rozkol mezi Bedřichem a moravským knížetem zvětšil. Další události již byly jen bezprostředním odrazem předchozího vývoje. Bedřich využil císařovi nepřítomnosti v Německu, pokusil se jednotu českého státu vynutit mocenskými prostředky. Výsledkem toho bylo dvojitě úspěšné tažení Bedřichova bratra Přemysla na Moravu vyúsťující ve strašné bitvě u Loděnic a v podepsání smlouvy v Kníně roku 1186, o níž Jarloch stručně říká: „*Anno dominicæ incarnationis MCLXXVI vezatio dedit intellectum saepe dicto Cunrado et videns, se non posse resistere duci Friderico et Boemie, mediantibus bonis viris ad eum in Knin, et facti sunt amici ex tunc et deinceps.*“⁸⁸ Tato zpráva byla v minulosti vykládána tak, že knížskou smlouvou skončila bezprostřední podřízenost Moravy Říši.

Není zde dostatek místa, a navíc bylo by to nad rámec námi sledované problematiky, podávat vyčerpávající zdůvodnění pro konstatování o nesprávnosti těchto tvrzení. Tento výklad jsem již učinil před více lety v Časopise Slezského muzea⁸⁹ a nezávisle na mě i Jižní Kejř v podstatně širší studii ve Sborníku archivních prací.⁹⁰ Proto se omezím jen na stručné shrnutí. K vytvoření podřízenosti Moravy Říši zde v žádném případě nemohlo dojít. Je pravda, že Konrád Ota se v některých případech choval jako říšský kníže, ale tyto projevy byly jen vnějším vyjádřením Konrádových samovládnych snah. Snahy však samo o sobě ještě nezakládají chtěný stav věci. Kromě toho s podobným chováním se můžeme setkat celkem běžně i samotné Říši u některých poddaných říšských knížat snažících se získat nezávislost. Navíc kdyby

⁸⁷K tomu viz především – VANĚČEK, V.: Stát Přemyslovců a středověká „říše“. Praha 1945; FIALA, Z.: Přemyslovské Čechy. Praha 1965; FIALA, Z.: Vztah českého státu k německé říši do počátku 13. století. Sborník historický, 6, 1959; VANĚČEK, V.: Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945. Praha 1975.

⁸⁸JARLOCH, FRB II, s. 507.

⁸⁹SHELLE, K.: Ke státoprávnímu postavení Moravy do konce 14. století. Časopis Slezského muzea, řada vědy historické, série (B), 1980, s. 48n.

⁹⁰KEJŘ, J.: O tzv. bezprostřední podřízenosti Moravy Říši. Sborník archivních prací, 28, 1978, s. 233n.

došlo k získání říšské bezprostřednosti, musely by na Moravě vzniknout některé říšské instituce a císař by musel na Moravě mít určitou pravomoc. Nic podobného zde však v této době nenacházíme. Nejsou zde ani jakékoliv známky konkrétních vztahů mezi Říší a Moravou, jako tomu bylo u ostatních říšských státních útvarů. Tyto závěry konečně potvrzují i další politické události v českém státě. Když v roce 1189 Konrád Ota dosedl na knížecí stolec v Praze, svoje bývalé cíle se snažil zamaskovat. Začíná se titulovat „dux Bohemiae“ a jen výjimečně „dux Bohemiae quondam marchio Moraviae“. Nespravoval však Moravu sám, nýbrž ji dával jiným do správy pod svým panstvím a sám si ponechával jen Znojensko. V roce 1191 však umřel a jeho nástupcem se stal Václav, bratr Soběslava II. a bezprostředně po něm Přemysl. Ten dostal od císaře uděleny Čechy a jeho bratr Vladislav Jindřich Moravu. Výslovné prohlášení o samostatnosti Moravy opět chybí. V roce 1193 se českým panovníkem stal Jindřich Břetislav, který sesadil Vladislava na Moravě roku 1194 a tak opět Čechy a Morava byly v jedné ruce. Samozřejmě Moravu stejně jako jeho předchůdce přenechal údělným knížatům. Roku 1197 je panovníkem v Praze zvolen Vladislav III. Mezi ním a jeho bratrem však došlo ke konfliktu, který skončil vzájemným vyrovnáním, po kterém Přemysl se stal pánem Čech a Vladislav Moravy. Je jasné, že zde i nadále byla jednotu českého státu.⁹¹ Tento stav pokračoval i ve 13. století, kdy Morava dále setrvává ve svazku zemí českých jako jejich integrální součást a to i přes poněkud složitější vývoj za vlády Přemysla Otakara II., který se především v počátcích své vlády snaží vzhledem ke svým ambicím v Říši vystavovat na světlo tu skutečnost, že vládne vedle zemí rakouských i dvěma říšským knížectvím – Čechám a Moravě. Jeho snahy však neměly chtěný výsledek a rovněž výrazněji neovlivnily fakticky poměr mezi Čechami a Moravou.⁹²

Tento podrobný exkurs do politických událostí na Moravě v osmdesátých letech 12. století mající svůj podklad pro státoprávní koncepci o postavení Moravy v českém státě jsme provedli zcela záměrně, protože z tohoto je nutné vyvozovat i původ a charakter mincovního práva moravských markrabí.

Období posledních let 12. století a především celé 13. století je značně bohaté na mincovní činnost na Moravě. Je to důsledek překonání krise v mincovnictví, jež se začala projevovat od druhé poloviny 12. století. Denárový systém se ukázal jako překonaný a tedy zcela nevyhovující pro nové společensko-hospodářské poměry prosazující se do života přemyslovského státu. Především během 13. století dochází na Moravě k nejdůležitějším společensko-hospodářským změnám od vzniku feudalismu. Svůj podíl na přetváření raně feudální společnosti ve společnost vrcholného feudalismu měla v zásadní míře především německá kolonizace, přinášející do českých zemí a tedy i na Moravu nové prvky do hospodářského života. V oblasti

⁹¹Z další literatury k tomu – KAPRAS, J.: Morava součástí českého státu. Časopis pro právní a státní vědu, 1, 1918; s. 108n.; WIERER, R.: Poměr Moravy k říši římsko-německé. Brno 1928; BARBOROVÁ, E.: Postavení Moravy v českém státě v době předhusitské (1182-1411). Sborník archivních prací, 10, 1970, a další.

⁹²JIREČEK, H.: Codex juris Bohemici. I, s. 152-153, 186-187; CDB V/1, č. 346.

měny je to příliv brakteátů z německých zemí znamenající značné oživení peněžně-hospodářských vztahů. Tyto společně s rakouskými fenikovými mincemi vytvořily nutnost zavedení nového měnového systému. Kromě toho nové politické poměry na Moravě vyplývající z jejího sjednocení vyvolaly nezbytnost jednotného měnového systému. Zakladatelem nového moravského mincovnictví se stává markrabě Vladislav Jindřich. Začíná být v nebyvalé míře využíváno nových nálezů drahých kovů především v jihlavských horách, což zase dalo podnět k rozvoji jihlavského horního práva.⁹³

V první polovině 13. století (1197–1253) za vlády moravských markrabat Vladislava Jindřicha, Vladislava II., Přemysla III. a Přemysla Otakara dochází k ražbě moravských denárů fenikového typu, v pramenech označované denarii moravicales. Následující období, kdy moravskými markrabími jsou přímo čeští králové je charakteristické ražbou brakteátů. Po celé 13. století zároveň dochází k zdokonalování organizace moravského mincovnictví. Je známá činnost markrabských mincoven v Brně, Jihlavě, Olomouci, Znojmě, Uherském Hradišti a Opavě. Pro kontrolu mincovny je však třeba brát jako určitý celek. Takto na ně nahlíželi i moravští markrabí, když především od druhé poloviny 13. století v osobě českých králů tyto mincovny dávaly na základě smlouvy uzavřené s příslušným mincmistrem nebo sdružením mincmistrů do pronájmu.⁹⁴

Z naznačených základních rysů politických, státoprávních, hospodářských a měnových poměrů na Moravě v 13. století můžeme učinit patřičné závěry pro hodnocení mincovního práva moravských markrabí. Bohužel, stejně jako v předchozím období, není možné i tentokrát se opřít o významnější písemné prameny.

Vyjdeme-li z předpokladu, že politické události v první polovině osmdesátých let 12. století, zásadní měrou neovlivnily postavení Moravy a především její vztah k české metropoli Praze, musíme dojít k jednoznačnému závěru, že Morava i přes výrazné odstředivé snahy především Konráda Oty nadále zůstala integrálně součástí českého státu. Jakékoli vztahy k středověké Římské říši mající státoprávní aspekty nejsou patrné. Z toho vyplývá, že mincovní právo uplatňované moravskými mar-

⁹³SEJBAL, J.: Dějiny peněz na Moravě, s. 44n.; ČEREŠŇÁK, B.: a kol.: Přehled dějin Moravy I. s. 49n.

⁹⁴SEJBAL, J.: Dějiny peněz na Moravě. s. 44., POŠVÁŘ, J.: Moravské mincovny; POŠVÁŘ, J.: Slezské a moravské mincovny ve 13. století, Slezský sborník, 51, 1953, s. 339n.; POŠVÁŘ, J.: K počátkům jihlavského horního práva a hornictví. Vlastivědný sborník vysočiny, I, 1956, s. 48n.; POŠVÁŘ, J.: K počátkům ražby brakteátů. Numismatické listy, 1953, s. 120n.; ŠEBÁNEK, J.: Několik zpráv o mincovních a měnových poměrech v českých zemích ve 13. století ve světle diplomatickém. Sborník I. numismatického symposia 1964, Brno 1966, s. 84n.; SEJBAL, J.: K chronologii moravských ražeb 13. století. Sborník I. numismatického symposia 1964, s. 78n.; POŠVÁŘ, J.: Jihlavská mincovna. Vlastivědný sborník Vysočiny, II, 1958, s. 37n.; SKALSKÝ, G.: Studie o českých a moravských brakteátech I – IV. Numismatický časopis československý, V, 1929, s. 57–81, VIII, 1932, s. 28–62, XI–XII, 1935–1936, s. 1–30, XVI–XVII, 1940–1941, s. 20–39. Ze starší literatury především ČERVINKA, I. L.: Mince a mincovnictví Markrabství moravského. Brno 1897; ČERVINKA, I. L.: Moravské brakteáty. Olomouc 1902.

krabími v žádném případě nemělo původ v císařském mincovním regálu. Tedy spíše je třeba obrátit pozornost k mincovnímu regálu českých králů. Ovšem v úvahách o možném charakteru vztahu královského mincovního regálu a mincovního regálu moravských markrabí bychom pochopitelně při přeceňování těch nebo oněch aspektů došli k rozličným závěrům. Při nedostatku písemné dokumentace se však budou tyto úvahy pohybovat spíše na hranicích hypotéz. Teorie o tzv. odvozených mincovních regálech, které v posledních třiceti letech více méně ovládaly výzkum mincovního práva na Moravě nemohou být v žádném případě posledním kamenem do mozaiky této oblasti výzkumu. Spíše je třeba vycházet z představy o uplatňování jakýchkoli přirozených práv vyplývajících z významu postavení moravských markrabí. Morava ač pevná součást jednotného českého státu se začíná konstituovat jako relativně samostatný teritoriálně politicko-správní útvar, mající vlastní dynastii, vlastní politické instituce, vlastní právo, vlastní kulturní tradice, vlastní církevní organizaci, poněkud odlišné ekonomické vztahy atd., což bezpochybně mělo za následek postupné formování i vlastního měnového systému. Moravští markrabí ať již z moravské sekundogenitury nebo v druhé polovině 13. století v osobě českých králů postavení Moravy pravděpodobně takto chápaly a proto nebránili, spíše naopak podporovali, rozvoj i vlastní moravské měny a tím faktickou existenci vlastního moravského mincovního práva. Mincovní právo tedy vyplynulo z relativně politiky samostatného postavení moravských markrabí a zcela korespondovalo s ostatními jejich pravomocemi. Pochopitelně, že není možné vyloučit (ovšem ani dokázat), že i když k Říši neexistovaly žádné státoprávní vztahy při uplatňování mincovního práva mohlo být bráno jako vzor mincovní právo říšských knížat. Ovšem již tímto se dostáváme do sféry celkem bezcenných úvah.

Mincovní právo moravských markrabí tedy na základě dostupných pramenů nemělo svůj původ ani v císařském regálu, ani nemůžeme hovořit o jakémsi derivátu královského regálu. Pravděpodobně samovolně vyplynulo z významu postavení a funkce moravského markraběte a společně s touto funkcí bylo přenášeno na jednotlivé členy přemyslovské dynastie. Jeho vcelku hojně uplatňování v průběhu 13. století pomohlo bezpochyby Moravě k progresivnímu hospodářsko-spoločenskému vývoji a k zformování Moravy jako významné země českého státu.

§ 6.

Mincovní právo moravských markrabí v 14. století.

Celé 14. století je charakteristické mimo jiné upevňováním svazku Čech a Moravy. Král Jan Lucemburský v letech 1331 a 1341 svolává za účasti zástupců z Moravy generální sněm českého státu, jemuž se začíná dávat název Česká koruna. Svazek Čech a Moravy se potom definitivně upevnil za Karla IV. V tomto směru stojí za povšimnutí především rok 1348, kdy na jaře je svolán do Prahy opět generální sněm. Jeho hlavním účelem bylo upravit poměry v českém království, jak po stránce politické, tak hospodářské i kulturní. Zde také mimo jiné Karel IV. vydal listinu v níž

stanovil poměr zemí příslušných ke království českému. Nejprve zde zdůraznil, že markrabí moravští, stejně jako biskupové olomoučtí a knížata opavská byla závislá vždy na českém králi. Základním ustanovením je prohlášení markrabství, olomouckého biskupství a Opavska dědičnými leny českého království. Všichni tři rovnocenní leníci měli obdržet lena z rukou krále. Bez ohledu na spor o to zda Morava byla lenem českého státu i de facto, je třeba konstatovat, že samotné rozhodnutí Karla IV. o uspořádání moravských poměrů definitivně ukončilo snahy Říše o rozbití českého státu. Karel jednal v tomto případě skutečně výlučně z moci českého krále a v inkorporačním majestátu řešil poměr mezi Čechami a Moravou v souladu s tehdejší právním myšlením pomoci lenních vztahů.

Půl druhého roku po úpravě moravských poměrů přistoupil Karel IV. k poslednímu úkonu, ke jmenování moravského markrabího. Tím se stal Jan Jindřich s dědičným právem pro své potomky. Při sdělení se znovu král odvolával na všechny listiny ze 7. dubna 1348 s tím, že Jan Jindřich a jeho nástupci jsou povinni držet Moravu vždy jako leno od něho a jeho nástupců a mají ji spravovat samostatně, vyjímaje ovšem knížectví opavské a biskupství olomoucké i s jeho nástupci. Karel svým postupem se tedy snažil dokázat, že Morava svým markrabstvím je především těsně spojena s českým státem, jak ve svém panovníkovi, tak i ve státním území reprezentovaném Korunou českou a je vzorem pro další vývoj, jakým se mají stmelovat ostatní země s jádrem našeho státu. Tím se dosvědčuje, že Morava svým markrabstvím je sice zapojena do tohoto jádra českého státu, ale nadto v něm má zvláštní právy zajištěné osobitě postavení. Tento stav se nezměnil ani za vlády posledního lucemburského moravského markrabího Jošta, jehož smrtí roku 1411 došlo ke spojení Čech a Moravy i personálně v rukou krále Václava IV.⁹⁵

Pro vývoj měny v českém státě se stal v tomto období rozhodující rok 1300, kdy z iniciativy krále Václava II. byla zvedena nová mincovní a měnová soustava, uvedením do života tzv. grošové měny, vyvolaná potřebou větších stříbrných mincí v důsledku rostoucích potřeb pramenících z rychlého rozmachu hospodářských a obchodních vztahů. Společně s reformou je provedena i nová právní úprava českého horního práva poprvé u nás jednotně kodifikována v horním zákoníku „Ius regale montanorum.“ Při zavedení grošové měny došlo i k soustředění českého a moravského mincování do Kutné Hory, tehdy nově vytvořeného peněžního centra českého státu. Tato skutečnost měla tedy za následek, že moravské markrabské mincovny, jejichž produkce ve 13. století byla značná, jsou zrušeny. Tento stav však vydržel pouze do poloviny 14. století, kdy jak výstižně konstatuje J. Sejbal, politickoprávní vývoj Moravy doznal četných změn a projevuje se především okolností, že na Moravě vládnou samostatná markrabata. Současně dochází i ke změnám v ekonomické oblasti zejména s dalším rozvojem řemeslné a zemědělské výroby, produkce a rozvojem

⁹⁵BARBOROVÁ, E.: Postavení Moravy v českém státě v době předhusitské (1182–1411). Sborník archivních prací, 10, 1970; SCHELLE, K.: Ke státoprávnímu postavení Moravy do konce 14. století, Časopis Slezského muzea, série B, 29, 1980, s. 48n.; ČEREŠŇÁK, B. a kol.: Přehled dějin Moravy I, Brno 1980, s. 84n.

trhů. K decentralizaci přispěl i politický a hospodářský význam Brna, které se za Lucemburků stává hlavním městem Moravy. K obnově ražby dochází tedy za Jana Jindřicha, k zavedení systematického mincování však až za markraběte Jošta.⁹⁶

Měnová reforma Václava II. měla tedy podstatný vliv i na další vývoj moravského mincovního práva. Do poloviny 14. století fakticky přestalo být uplatňováno a jeho obnova za Karlových nástupců vyplývala spíše z ekonomických potřeb než z aspektů politických. Na druhé straně však uplatňování mincovního práva na Moravě zcela korespondovalo s politickým, příp. státoprávním postavením Moravy. Jak jsme viděli, 14. století je charakteristické upevňováním jednoty zemí Koruny české, čímž tedy samostatnost Moravy je patrna v podstatě především v oblasti správní. Tato skutečnost musela mít pochopitelně odraz mimo jiné i v mincovnictví. Centralizace mincovnictví a určitá unifikace měny byly toho zřejmým projevem. V charakteru moravského mincovního práva k žádným změnám nedochází, navazuje se v podstatě na mincovní právo přemyslovských markrabat z 13. století.

Závěr

Z uvedeného přehledu vývoje mincovního práva na Moravě od nejstarších dob do doby husitské je třeba učinit příslušné shrnutí. Snažili jsme se sledovat jeho vývoj v širších historických a politických souvislostech. Počátky mincovního práva na Moravě jsou spojeny s připojením tohoto teritoria k českému státu. Mincování se poprvé na Moravě objevuje za knížete Oldřicha, nicméně k významnější mincovní produkci dochází až za jeho syna Břetislava I. a jeho nástupců. Celé námi sledované období můžeme potom rozdělit do několika na sebe navazujících etap. První začíná Břetislavovým mincováním a vyúsťuje v mincovní právo moravských úředních knížat. Další období začíná vznikem moravského markrabství kolem roku 1182 a končí měnovou reformou krále Václava II. roku 1300. Po delší odmlce v důsledku centralizace mincovnictví v Kutné Hoře je možné hovořit o počátku dalšího období kolem poloviny 14. století, kde zpočátku mincovní činnost zdaleka nedosahovala významu této činnosti před tzv. grošovou reformou, nicméně tato etapa mincovního práva pokračuje i dále do doby husitské, kde jsme ji již ovšem nesledovali. Jak tedy z naznačené periodizace vyplývá, hlavní důraz při hodnocení vzniku a charakteru mincovního práva na Moravě je třeba klást na období úředních knížectví a období moravských markrabí do roku 1300. Zde se mincovní právo v závislosti na politických poměrech a státoprávním postavení Moravy vyvíjelo a získávalo svou specifickou podobu.

⁹⁶SEJBAL, J.: Dějiny peněz na Moravě, s. 56. Dále k tomu POŠVÁŘ, J.: Měna v českých zemích (od 10. do poč. 20. století). Opava 1962, s. 69n.; CASTELIN, K.: Česká drobná mince doby předhusitské a husitské. Praha 1953; SEJBAL, J.: Moravské denárové mince markraběte Jošta. Numismatický sborník, III, 1957; CASTELIN, K.: O brněnské mincovně za markraběte Jošta. Numismatické listy, VIII, 1953, s. 103n.; NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ, Em.: Moravská mince markraběte Jošta. Numismatický časopis československý, 9, 1933, s. 45n. atd.

Z předešlého rozboru vývoje mincovního práva především v prvních dvou etapách vyplynulo, že mincovní regál na Moravě byl spojen s výkonem nejvyšších světských a snad i církevních funkcí na tomto území. Nejprve tohoto oprávnění využívala úřední knížata, poté v podstatě ve stejném rozsahu i moravská markrabata. Původ tohoto práva je tedy možné hledat nikoli v nějakém odvozování od nadřazených oprávnění, ale ve faktickém mocenském postavení příslušného subjektu. Moravská úřední knížata a obdobně moravská markrabata byla v podstatě suverény na příslušném území. Jejich podřízenost byla pouze rodová jakožto členů vládnoucí dynastie a pak teritoriální v tom, že tato území patřila k českému státu jako celku a disponovat s ním mohl pouze český panovník. Jiná významnější omezení zde nebyla. Ražba mincí byla vždy spojena jednak s projevem určité suverenity uživatele tohoto oprávnění, jednak zde vždy hrála roli výrazně stránka ekonomická. Obojí je slučitelné s výkonem uvedených funkcí na Moravě. Jak moravské úděly, tak markrabství, kromě období kdy došlo k personálnímu spojení v rukou českého knížete nebo krále, byla určena většinou jako apanáž dalším členům dynastie, kteří neměli aspirovat na pražský stolec. Proto bylo zcela zřejmé, že hledali hlavní zdroje finančních příjmů a ty mohli spatřovat mimo jiné v ražbě mincí. Zároveň vzhledem ke svému téměř suverennímu postavení na Moravě mohli, na rozdíl od jiných, této možnosti využít. Původ mincovního práva na Moravě bych tedy hledal pouze ve faktickém postavení moravských knížat a moravských markrabat. V tomto směru je možná dokonce i problematičtější hovořit o samostatném moravském mincovním regálu, protože žádné výslovné přenesení nebo udělení mincovního práva českým panovníkem moravským knížatům a markrabím není známo a pravděpodobně nedá se předpokládat, že by se v budoucnu objevilo. Snad by bylo možné spíše hovořit o samovolné realizaci mincovního regálu českého panovníka na Moravě moravskými větvemi panovnického rodu. Čímž bychom uznali jednotnost mincovního regálu v českém státě i poté co začalo mincování na Moravě, korespondovalo by to podle mého názoru mnohem více s postavením Moravy v rámci zemí Koruny české. Co se týká mincovního práva olomouckých biskupů, k tomu bude muset říci ještě mnoho další výzkum. Z doposud známých pramenů není možné učinit jednoznačné závěry.

Výzkum mincovního práva na Moravě bude pochopitelně pokračovat jak v souvislosti s výzkumem politických dějin, tak bádání v oblasti peněžních vztahů. Dokud však nebudou definitivně vyjasněny některé základní otázky související s hodnocením postavení Moravy v českém státě, jejího vztahu k Čechám, dokud nebude dána odpověď na otázky související s hodnocením lenních vztahů mezi českými zeměmi a Moravou, nebude moci být ani uzavřen výzkum charakteru mincovního práva na Moravě.

* * *

S U M M A R Y

The History of the Right of Coinage in Moravia

In connection with the research in the field of currency relations in Moravia it was necessary to examine also some legal aspects of the problem, among which the most important is the rise and development of the right of coinage. This paper is a modest contribution to this part of the research trying to cover available knowledge of the problem and at the same time reshape some of the opinions shared by specialized literature so far. Already in the beginning it is necessary to say that the view of the paper is purely that of a law historian and the essay is written primarily to satisfy numismatic needs. Therefore the layout of the paper is law historian, not numismatic.

To come up with final conclusions on the problem is rather difficult, as Moravian history research is still at the beginning. Thus a number of problems from the feudal period of Moravian history have not been conclusively resolved so far despite the fact that the problems concerned are often of fundamental nature (including e.g. the position of Moravian crown lands, the state law position of Moravia after 1182 etc.), though it seems necessary to proceed from these facts in considering the right of coinage. For this reason the paper should be seen only as an opening essay to the several parts of which we will have to return in the future, perhaps reconsidering our current ideas under the influence of the conclusions of the general research in the field of the history of feudal Moravia.